

Vammaisneuvoston lausunto suun terveydenhuollon palveluiden verkoston selvityksestä

Vammaisneuvosto tuo esille, ettei vammaisten henkilöiden suun terveydenhuolto toteudu hyvinvointialueella YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti.

Huomioitava artikla 25 Terveys

Sopimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen sukupuolisensitiivisten terveydenhuoltopalvelujen saataavuuden vammaisille henkilöille, terveyteen liittyvä kuntoutus mukaan lukien.

Sopimuspuolet erityisesti:

- a) järjestävät vammaisille henkilöille saman laajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveydenhuoltopalvelut ja -ohjelmat kuin muille, myös seksuaali- ja lisääntymisterveyden sekä väestöpohjaisten kansanterveysohjelmien alalla;
- b) järjestävät ne terveydenhuoltopalvelut, joita vammaiset henkilöt tarvitsevat erityisesti vammaisuutensa vuoksi, mukaan lukien varhainen tunnistaminen ja puuttuminen tarvittaessa, sekä palvelut, joilla pyritään minimoimaan ja estämään uusia vammoja, myös lasten ja vanhusten keskuudessa;
- c) järjestävät nämä terveydenhuoltopalvelut mahdollisimman lähellä ihmisten omia yhteisöjä, myös maaseutualueilla;
- d) vaativat terveydenhuoltoalan ammattihenkilöitä järjestämään vammaisille henkilöille samanlaatuista hoitoa kuin muille, myös vapaan ja tietoon perustuvan suostumuksen perusteella, muun muassa lisäämällä tietoisuutta vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista, arvosta, itsemääräämisoikeudesta ja tarpeista järjestämällä koulutusta sekä saattamalla voimaan julkista ja yksityistä terveydenhuoltoa koskevat eettiset ohjeet;

Suun terveydenhuollon palveluissa tulee kiinnittää erityistä huomiota toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen mahdollistaen itsenäisen palvelun saamisen koko palveluketjussa. Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että vammaisten asiakkaiden tarpeita huomioidaan ja heidän palvelutarpeitaan vastaavia palveluja kehitetään. Esimerkiksi hoidon mahdollistaminen omassa pyörätuolissa istuen lisää palveluiden saavutettavuutta ja esteettömyyttä. Kehitysvammaisten henkilöiden suun terveydenhuoltoa tulisi parantaa ja edistää panostamalla ennaltaehkäisevään toimintaan, perushoittoon ja sen ohjaamiseen, erityisien palvelumuotojen kehittämiseen ja lisäämiseen mm. saatavuutta parantamalla, kuten anestesiahammashoito. Hoitoketjun mahdollisimman samana säilyminen helpottaa usein hoitotilanteita; tutut suuhygienistit ja hammaslääkäri, asiakkaan erityispiirteisiin ja kehitysvammaisuuden erityispiirteisiin perehtyminen mahdollistavat

laadukkaan hoidon toteuttamisen. Myös muiden erityisryhmien kuten aistiyliherkkien, autististen ja neuropsykiatristen henkilöiden erityispiirteiden tuntemiseen ja niiden luomaan palveluiden erityistarpeisiin pitäisi perehtyä.

Hammashoidon pitää olla yhdenvertaisesti saavutettavaa myös kiireellisen hammashoidon esimerkiksi särkytilanteessa anestesiahammashoitoon. On kohtuutonta ja epäinhimillistä esim. vaikeavammaisien odottaa nukutustoimenpiteeseen pääsyä. Kipu rajoittaa syömistä, huonontaa yleisvointia ja vaikuttaa kokonaisvaltaisesti mm. käytökseen sekä aiheuttaa muitakin terveydellisiä ongelmia.

Vammaisneuvosto tuo esille, että palveluverkon suunnittelussa tulee huomioida välimatkat ja kohtuullinen matka asiakkaalle. Esimerkiksi Kela-taksin käyttämisestä asiakas joutuu maksamaan edestakaisesta matkasta ensin 50 euron suuruisen omavastuun, kunnes vuosiomavastuu 300 € on täynnä, mikä voi aiheuttaa taloudellisen esteen. Lisäksi ei ole yhdenvertaista, että toiset joutuvat maksamaan hammaslääkärimatkoistaan 50 euroa ja toiset julkisella kulkuneuvolla muutamia euroja.

Suun terveydenhuoltoon yhteydenoton pitää olla kaikille maksutonta. Puhelinneuvonta ja ajanvaraus maksullista tällä hetkellä (Tampereella) eikä ole siten yhdenvertaista digitaalisia palveluita käyttävien kanssa. Vammaisilla on monenlaisia rajoitteita käyttää digitaalisia palveluita ja saavutettavuus siten vaihtelevaa.

Hyvinvointialueen asukkailla tulee olla mahdollisuus valita hammashoidon paikkansa mm. omien päivittäisten liikkumissuuntien ja mahdollisuuksiensa mukaan. Opiskelijoiden hammashoito opiskelupaikkakunnalle sidottuna ei ole myöskään yhdenvertaista eikä tue aiempia hoitosuhteita omalle asuinpaikkakunnalleen.

Suun terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden välistä yhteistyötä tulisi kehittää ja lisätä. Esimerkiksi tietoisuutta eri vaihtoehtoisesta tavoista toteuttaa asiakkaiden suun terveydenhuoltoa olisi hyödyllistä levittää asumispalveluille ja kotiin vietäviin palveluihin.

Ennaltaehkäisevään työhön on tärkeä panostaa myös suun terveydenhuollossa. Lapsille tulee antaa ohjausta hampaiden hoitoon ja tarvittaviin hoitoihin päästävää viipymättä. Tällä hetkellä haasteina ovat myös odotusaikojen pituus ja hoitoon pääsyn vaikeus.

Erilaisia uusia hammashoidon malleja ja matalan kynnyksen palveluja tulee kehittää (esim. jalakautuva hammashoito) ja purkaa hammashoidon jonoja kohtuullisiksi sekä kannustaa ihmisiä huolehtimaan suunhoidosta, koska hampaiden terveydellä suuri merkitys muuhun terveyteen ja hyvinvointiin.

Nuorten mielenterveydelliset ja sosiaaliset haasteet ovat tärkeä ottaa huomioon. Kaikki eivät pysty menemään suun terveydenhuollon tarkastukseen johtuen esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelosta. Tietoa vaihtoehtoisista tavoista, kuten mahdollisuudesta saada yksilöllisesti sovitua tarkastusaika tavanomaista rauhallisempaan aikaan, tulisi lisätä.

Palveluverkostossa tulee huomioida tuleva ikärakenne ja asiakkaiden liikkuminen. Valinnan vapauden toteutumisen mahdollistamiseksi olisi tärkeätä tietää, mitkä hyvinvointialueen toimitilat ovat oikeasti esteettömiä. Vammainen henkilö voisi tämän tiedon avulla valita haluamansa esteettömän paikan. Vammaisille henkilöille, jotka käyttävät Kela korvattavia kyytejä se olisi matkakulujen osalta merkityksetöntä. Lisäksi olisi hyvä tietää eri kuntien kuormitustilanteet ja voisi sitten tehdä valintansa senkin pohjalta.

Vammaisneuvosto toivoo, että tulevaan valmisteluun kutsutaan mukaan myös vammaisneuvoston edustaja.

